

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Медичний інститут

Методичні вказівки
до практичного заняття
з тем 10-11

«Страховання тимчасової втрати працездатності (нормативна база). Страховання тимчасової втрати працездатності (допомога по тимчасовій непрацездатності, види непрацездатності)»

з дисципліни **«Основи медичного та соціального страхування»**
для студентів спеціальності 229 Громадське здоров'я
денної форми навчання

Суми
Сумський державний університет
2019

Методичні вказівки до практичного заняття з тем10-11

«Страховання тимчасової втрати працездатності (нормативна база).
Страховання тимчасової втрати працездатності (допомога по тимчасовій
непрацездатності, види непрацездатності)» / укладачі: д.м.н., професор
В.А Сміянов., ст. викладач О.І.Сміянова – Суми :Сумський державний
університет, 2018. –

Теми 10-11.

СТРАХУВАННЯ ТИМЧАСОВОЇ ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ (НОРМАТИВНА БАЗА). СТРАХУВАННЯ ТИМЧАСОВОЇ ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ (ДОПОМОГА ПО ТИМЧАСОВІЙ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ, ВИДИ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ).

Сутність страхування тимчасової непрацездатності.

Соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності — це окремий вид загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, що здійснювався Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності — до утворення Фонду соціального страхування України.

Втрата працездатності

Відповідно Основного Закону України – кожен має право на працю (стаття 43 Конституції України).

Працездатність – це здатність до праці, що залежить від стану здоров'я, фізичного, духовного розвитку (розумових та емоційних можливостей), а також професійних знань, умінь і досвіду працівника, що дає йому змогу виконувати роботу визначеного обсягу, характеру та якості. Тобто здатність людини до праці оцінюється не лише за можливістю виконання роботи та функціональним станом організму, а й за додатковими критеріями (стан здоров'я, професійні знання, вміння, досвід).

Працездатність класифікується на: загальну, професійну, спеціальну, обмежену, повну, часткову. Загальна працездатність — це здатність до виконання будь-якої роботи у звичайних умовах праці. Професійна працездатність — це здатність працівника до роботи певним фахом і на певній посаді. Спеціальна працездатність – це здатність працювати в певних несприятливих умовах (виробничих чи кліматичних). Обмежена працездатність – це здатність до роботи з певними обмеженнями (наприклад, для інвалідів третьої групи). Часткова працездатність — це здатність до професійної або некваліфікованої праці, що збереглася у осіб, які зазнали каліцтва. Тож на основі даної класифікації розрізняють такі види працездатності як: повна загальна, часткова загальна, повна професійна та часткова професійна.

Поняття працездатності широко застосовується як в юридичній, так і в соціальній науці.

При цьому, слід зазначити, що повніше його зміст розкривається через використання понять "непрацездатність" та "втрата працездатності", які найчастіше зустрічаються, наприклад, в трудовому праві, праві соціального забезпечення тощо.

Однак поняття втрата працездатності на нормативному рівні не визначається, але аналіз правових норм дозволяє дійти висновку, що втрата працездатності може бути постійна і тимчасова.

Постійна втрата працездатності – це повна чи часткова втрата здатності до загальної чи професійної праці. Повна втрата працездатності означає непрацездатність особи.

Непрацездатність – це стан здоров'я (функцій організму) людини, обумовлений захворюванням, травмою тощо, який унеможлиблює виконання роботи визначеного обсягу, професії без шкоди для здоров'я.

Повна втрата працездатності визначається як настання пенсійного віку (старість). Пенсійний вік в Україні становить 55 років для жінок та 60 років для чоловіків (стаття 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»).

Стосовно часткової втрати працездатності слід зазначити, що прикладом часткової втрати працездатності є інвалідність. При цьому, необхідно відмітити, що існує два критерії визначення інвалідності – медичний та економічний. З медичної точки зору – це розлад функцій організму, з економічної точки зору – це таке порушення, яке призводить до втрати працездатності: професійної чи загальної.

Законодавство України, що регулює відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, базується на Конституції України, складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Кодексу законів про працю України, та прийнятих відповідно до них інших нормативно-правових актів.

Завданням законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є встановлення гарантій щодо захисту прав громадян на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг у разі тимчасової непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї, вагітності та пологів, смерті громадянина або члена його сім'ї).

Право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, мають застраховані громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні. Це право виникає з настанням страхового випадку в період роботи (включаючи і час випробування та день звільнення).

Особи, які не підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови

сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Під тимчасовою втратою працездатності розуміють неспроможність особи виконувати свою трудові обов'язки внаслідок короткотривалих обставин об'єктивного характеру. Тимчасова непрацездатність може бути спричинена:

- фізичною нездатністю особи здійснювати трудову діяльність (хвороба, травма, вагітність та пологи);
- неможливістю працювати у зв'язку із необхідністю здійснювати догляд за іншим членом сім'ї (хворою дитиною; хворим членом сім'ї; за дитиною до трьох років; за дитиною до досягнення трьох річного віку або дитиною-інвалідом до 16 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною);
- неможливістю працювати у зв'язку із настанням обставин, спричинених діями державних органів (карантин, накладений органами санітарно-епідеміологічної служби).

Законодавство. Нормативно-правова база

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, часткову компенсацію витрат, пов'язаних із смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, що формується шляхом сплати страхових внесків роботодавцем, громадянами, а також за рахунок інших джерел, передбачених цим Законом.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» від 18.01.2001 N 2240-III.

Цей Закон відповідно до Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначає правові, організаційні та фінансові основи загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян на випадок тимчасової втрати працездатності, у зв'язку з вагітністю та пологами, у разі смерті, а також надання послуг із санаторно-курортного лікування та оздоровлення застрахованим особам та членам їх сімей. (абзац перший преамбули із змінами, внесеними

згідно із Законом України від 28.12.2007 р. N 107-VI), (зміни, внесені підпунктом 2 пункту 25 розділу II Закону України від 28.12.2007 р. N 107-VI, визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 22.05.2008 р. N 10-рп/2008).

Матеріальне забезпечення та соціальні послуги, що надаються за цим Законом, є окремим видом загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян, що здійснюється Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

- 1) суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, - застрахована особа або інша особа у випадках, передбачених статтями 45, 47 цього Закону, страхувальник та страховик;
- 2) застрахована особа - найманий працівник, а у випадках, передбачених цим Законом, також інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України), на користь яких здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.

Представниками застрахованих осіб є профспілки або їх об'єднання чи інші уповноважені найманими працівниками органи (представники);

- 3) страхувальник відповідно до цього Закону - це:
  - а) роботодавець - для осіб, зазначених у частині першій статті 6 цього Закону;
  - б) особи, зазначені у частинах другій та третій статті 6 цього Закону;
- 4) страховик - Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- 5) роботодавець - юридична (підприємство, установа, організація) або фізична особа, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб; (пункт 5 статті 2 у редакції Закону України від 16.10.2012 р. N 5458-VI)
- б) найманий працівник - фізична особа, яка працює за трудовим договором (контрактом) на підприємстві, в установі, організації незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання або у фізичної особи;
- 7) страховий ризик - це обставина, внаслідок якої застрахована особа або члени її сім'ї можуть втратити тимчасово засоби існування та потребувати матеріального забезпечення або надання соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням;

8) страховий випадок - подія, з настанням якої виникає право застрахованої особи або членів її сім'ї на отримання матеріального забезпечення або соціальних послуг за цим Законом;

9) страховий стаж - період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, і за який щомісяця сплачені страхові внески (нею, роботодавцем) в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок; (пункт 9 статті 2 у редакції Закону України від 08.07.2010 р. N 2464-VI)

10) страхові внески - кошти відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, сплачені згідно із законодавством, що діяло до набрання чинності Законом України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування", кошти, що надходять від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які спрямовуються на страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням; (пункт 10 статті 2 у редакції Закону України від 08.07.2010 р. N 2464-VI)

11) страхові кошти - акумульовані страхові внески, суми від фінансових санкцій та інші надходження відповідно до законодавства для здійснення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг за цим Законом; (пункт 11 статті 2 із змінами, внесеними згідно із Закон України від 08.07.2010 р. N 2464-VI)

12) мінімальний страховий внесок - сума коштів, що визначається розрахунково як добуток мінімального розміру заробітної плати і розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановлених законом на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід), (статтю 2 доповнено пунктом 12 згідно із Законом України від 08.07.2010 р. N 2464-VI).

Медико-соціальна експертиза втрати працездатності.

Експертиза тимчасової непрацездатності – це комплексна оцінка порушень функціонального стану організму та інших причин, якими вона обумовлена, що визначають факт тимчасової втрати працездатності, установлення строку непрацездатності, визначення клінічного та трудового прогнозу відповідно до встановленого діагнозу.

Так, відповідно до статті 69 Основ законодавства України про охорону здоров'я експертиза тимчасової непрацездатності громадян здійснюється у закладах охорони здоров'я лікарем або комісією лікарів, які встановлюють факт необхідності надання відпустки у зв'язку з хворобою, каліцтвом, вагітністю та пологами, для догляду за хворим членом сім'ї, у період карантину, для протезування, санаторно-курортного лікування, визначають необхідність і строки тимчасового переведення працівника у зв'язку з

хворобою на іншу роботу у встановленому порядку, а також приймають рішення про направлення на медико-соціальну експертну комісію для визначення наявності та ступеня тривалої або постійної втрати працездатності.

Експертиза тривалої або стійкої втрати працездатності здійснюється медико-соціальними експертними комісіями, які встановлюють ступінь та причину інвалідності, визначають для інвалідів роботи і професії, доступні їм за станом здоров'я, перевіряють правильність використання праці інвалідів згідно з висновком експертної комісії та сприяють відновленню працездатності інвалідів.

Висновки органів медико-соціальної експертизи про умови і характер праці інвалідів є обов'язковими для власників та адміністрації підприємств, установ і організацій.

Порядок організації та проведення медико-соціальної експертизи встановлюється Кабінетом Міністрів України постановою від 4 квітня 1994 р. N 221. Так, у медико-соціальних експертних комісіях (МСЕК) проходять огляд громадяни, які частково чи повністю втратили здоров'я внаслідок захворювання, травм та уроджених дефектів, що обмежують їх життєдіяльність, а також особи, які за чинним законодавством мають право на соціальну допомогу, з метою виявлення компенсаторно-адаптаційних можливостей особи для реалізації заходів реабілітації та адаптації інвалідів.

Крім того, відповідно до частини першої статті 69 Основ законодавства України про охорону здоров'я і з метою встановлення єдиного порядку організації та проведення експертизи тимчасової непрацездатності наказом Міністерства охорони здоров'я України від 9 квітня 2008 р. N 189, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 4 липня 2008 р. за N 589/15280, затверджено Положення про експертизу тимчасової непрацездатності, яке застосовується при визначенні тимчасової непрацездатності, а саме встановлення у працівників факту тимчасової непрацездатності та визначення її термінів, надання рекомендацій про відповідні умови праці для хворих, які не мають групи інвалідності, але потребують тимчасово чи постійно особливих умов праці за станом здоров'я.

Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності здійснюється за принципами:

- законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- обов'язковості страхування осіб;

- державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;
- обов'язковості фінансування Фондом витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг;
- формування та використання страхових коштів на засадах солідарності;
- цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- паритетності в управлінні Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності представників держави, застрахованих осіб та роботодавців;
- відповідальності роботодавців та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності за реалізацію права застрахованої особи на матеріальне забезпечення та соціальні послуги.

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (далі - Фонд) - орган, який здійснював керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, провадив збір і акумуляцію страхових внесків та інших коштів, призначених для фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг, та забезпечує їх надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів.

Правонаступником Фонду з 2015 року є Фонд соціального страхування України.

Фонд належить до цільових позабюджетних страхових фондів. Усі застраховані особи є членами цього Фонду. Фонд є некомерційною самоврядною організацією. Держава є гарантом надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам Фондом, стабільної діяльності Фонду.

Фонд є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, а також символіку, що затверджується правлінням Фонду. Фонд набуває прав юридичної особи з дня реєстрації статуту в спеціально уповноваженому центральному органі виконавчої влади. Фонд не може провадити будь-яку іншу діяльність та використовувати страхові кошти не за цільовим призначенням.

Фонд в межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства приймає рішення, організовує та контролює їх виконання. Рішення Фонду, прийняті в межах його компетенції, є обов'язковими для виконання підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності і застрахованими громадянами.

Рис. 1. Емблема Фонду соціального страхування України.

Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців. Представниками застрахованих осіб є профспілки, їх об'єднання або інші уповноважені найманими працівниками органи (представники).

Управління Фондом здійснюють правління та виконавча дирекція Фонду. В Автономній Республіці Крим, областях та містах Києві і Севастополі безпосереднє управління здійснюють правління та виконавчі дирекції відповідних відділень Фонду.

Робочими органами Виконавчої дирекції Фонду та його відділень є виконавчі дирекції відділень Фонду в Автономній Республіці Крим, областях, в містах Києві і Севастополі. У районах та містах республіканського (Автономної Республіки Крим) та обласного значення за рішенням та в порядку, встановленому правлінням Фонду, можуть створюватися виконавчі дирекції або уповноважені представники відділень Фонду.

Фонд має право:

- здійснювати перевірку обґрунтованості видачі та продовження листків непрацездатності застрахованим особам;
- одержувати безоплатно від державних органів, підприємств, установ, організацій (у тому числі від державних податкових органів, банківських, інших фінансово-кредитних установ) та громадян — суб'єктів підприємницької діяльності відомості, щодо сплати страхових внесків та використання страхових коштів;
- здійснювати перевірку правильності нарахування і повноти сплати страхових внесків та використання страхових коштів на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, у фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників;
- одержувати необхідні пояснення (у тому числі письмові) з питань, що виникають під час перевірок;

- накладати фінансової санкції та адміністративні штрафи, передбачені законодавством;
- порушувати відповідно до законодавства питання про притягнення посадових осіб до відповідальності за порушення законодавства у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, вимагати надання інформації про вжиті заходи.

Фонд зобов'язаний:

- забезпечувати фінансування матеріального забезпечення та надання соціальних послуг відповідно до законодавства;
- здійснювати контроль за правильним нарахуванням, своєчасною сплатою страхувальником страхових внесків, а також обґрунтованістю проведених ним витрат страхових коштів;
- здійснювати контроль за достовірністю поданих страхувальниками та застрахованими особами відомостей;
- вести облік і звітність щодо страхових коштів;
- публікувати в засобах масової інформації бюджет Фонду на поточний рік та звіт про виконання бюджету Фонду за минулий рік;
- надавати безоплатно застрахованим особам і страхувальникам консультації з питань застосування законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням;
- інформувати застрахованих осіб про призначення (відмову) і розмір матеріального забезпечення, порядок виплати, види та умови надання матеріального забезпечення і соціальних послуг, а також про порядок оскарження рішень у разі відмови в наданні матеріального забезпечення і соціальних послуг;
- співпрацювати з фондами з інших видів загальнообов'язкового державного соціального страхування у реалізації заходів, пов'язаних з наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам, приймаючи спільне рішення щодо участі у фінансуванні цих заходів.

Кошти Фонду

Формування коштів Фонду здійснюється за рахунок:

- страхових внесків страхувальників — роботодавців і застрахованих осіб;
- сум пені, штрафів та інших фінансових санкцій, застосованих до страхувальників та посадових осіб відповідно до законодавства;
- благодійних внесків підприємств, установ, організацій та фізичних осіб;
- асигнувань із Державного бюджету України;

- інших надходжень відповідно до законодавства.

Допомога громадянам при тимчасовій втраті працездатності

Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними (стаття 46 Конституції України).

У житті кожного із нас можуть настати обставини, які безпосередньо відображаються на стані здоров'я, призводять до втрати працездатності, а також втрати заробітку як основного джерела до існування. У зв'язку з тим, що такі обставини не завжди залежать від волі людини, держава покладає на себе частку відповідальності за їх настання. Держава є гарантом надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Тимчасова непрацездатність - це непрацездатність особи внаслідок захворювання, травми або з інших причин, що не залежить від факту втрати працездатності (пологи, карантин, догляд за хворим тощо), яка має тимчасовий зворотний характер під впливом лікування та реабілітаційних заходів, триває до відновлення працездатності або встановлення групи інвалідності, а в разі інших причин - до закінчення причин відсторонення від роботи.

Метою надання матеріальної допомоги по тимчасовій непрацездатності є заміна втраченого з поважних причин заробітку. Взагалі, цей вид допомоги є одним із основних видів матеріального забезпечення робітників, службовців у разі їх тимчасової непрацездатності.

Надання допомоги у разі тимчасової непрацездатності регулюється Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням" та прийнятими відповідно до нього нормативно-правових актів.

Завданням законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є встановлення гарантій щодо захисту прав громадян на отримання матеріального забезпечення у разі тимчасової непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї).

Насамперед, хотілося б зупинитися на переліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з

тимчасовою втратою працездатності, та які мають право на отримання матеріального забезпечення у разі втрати працездатності. Такими застрахованими особами є:

- особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності та господарювання або у фізичних осіб, у тому числі в іноземних дипломатичних та консульських установах, інших представництвах нерезидентів, а також обрані на виборні посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та в інших органах;
- члени колективних підприємств, сільськогосподарських та інших виробничих кооперативів.
- громадяни України, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги відповідно до цього Закону за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до діючого законодавства, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.
- особи, які забезпечують себе роботою самостійно (особи, які займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги відповідно до цього Закону за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до діючого законодавства.

Зазначеним особам видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів страхування. Порядок видачі та зразок свідоцтва про загальнообов'язкове державне соціальне страхування затверджуються Кабінетом Міністрів України.

З огляду на це, право на матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності мають застраховані громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Це право виникає з настанням страхового випадку (тобто, події, з настанням якої виникає право застрахованої особи або членів її сім'ї на отримання матеріального забезпечення або соціальних послуг) в період роботи (включаючи і час випробування та день звільнення), якщо інше не передбачено законодавством.

При цьому варто зазначити, що особи, які не підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за цим Законом за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Період (сума періодів), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, і сплачує або за неї сплачуються страхові внески до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в порядку, встановленому законодавством є страховим стажем.

До страхового стажу зараховуються періоди тимчасової втрати працездатності, перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами та час перебування застрахованої особи у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також періоди одержання виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, крім пенсій усіх видів.

Законодавством передбачено перелік страхових випадків при настанні яких застрахована особа буде мати право на допомогу у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату заробітної плати (доходу).

Такими страховими випадками є:

- тимчасова непрацездатність внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;
- необхідність догляду за хворою дитиною;
- необхідність догляду за хворим членом сім'ї;
- догляд за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 18 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною;
- карантин, накладений органами санітарно-епідеміологічної служби;
- тимчасове переведення застрахованої особи відповідно до медичного висновку на легшу, нижчеоплачувану роботу;
- протезування з поміщенням у стаціонар протезно-ортопедичного підприємства;
- санаторно-курортне лікування.

Застрахованим особам, які працюють на сезонних і тимчасових роботах, допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, надається не більш як за 75 календарних днів протягом календарного року.

Допомога по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворою дитиною віком до 14 років виплачується застрахованій особі з першого дня

за період, протягом якого дитина за висновком лікаря потребує догляду, але не більш як за 14 календарних днів.

Якщо така дитина потребує стаціонарного лікування, то допомога виплачується застрахованій особі з першого дня за весь час її перебування в стаціонарі разом з хворою дитиною.

Щодо допомоги по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворим членом сім'ї (крім догляду за хворою дитиною віком до 14 років) слід зазначити, що така допомога надається застрахованій особі з першого дня, але не більш як за 3 календарні дні, а у виняткових випадках, з урахуванням тяжкості хвороби члена сім'ї та побутових обставин, - не більш як за 7 календарних днів.

У разі захворювання матері або іншої особи, яка фактично здійснює догляд за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 18 років допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованій особі, яка здійснює догляд за дитиною, з першого дня за весь період захворювання в порядку та розмірах, встановлених цим Законом.

При цьому варто зазначити, що вказана допомога по догляду за хворою дитиною віком до 14 років, по догляду за хворим членом сім'ї та в разі захворювання матері або іншої особи, яка фактично здійснює догляд за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 18 років, не надається, якщо застрахована особа перебувала у цей час у щорічній (основній чи додатковій) відпустці, додатковій відпустці у зв'язку з навчанням або творчій відпустці.

Якщо тимчасова непрацездатність застрахованої особи викликана карантинном, накладеним органами санітарно-епідеміологічної служби, надається допомога по тимчасовій непрацездатності з першого дня за весь час відсутності на роботі з цієї причини.

Підставою для призначення допомоги по тимчасовій непрацездатності є виданий у встановленому порядку листок непрацездатності, а в разі роботи за сумісництвом - копія листка непрацездатності, засвідчена підписом керівника і печаткою за основним місцем роботи. Порядок і умови видачі, продовження та обліку листків непрацездатності, здійснення контролю за правильністю їх видачі встановлюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я за погодженням з Фондом.

Документи для призначення допомоги по тимчасовій непрацездатності розглядаються не пізніше десяти днів з дня їх надходження.

У разі відмови в призначенні допомоги заявникові не пізніше п'яти днів після винесення відповідного рішення видається або надсилається повідомлення із зазначенням причин відмови та порядку оскарження.

Матеріальна допомога призначається та надається за основним місцем роботи за рахунок сплачених застрахованими особами страхових внесків.

Часто виникає питання стосовно того хто має виплачувати застрахованим особам матеріальне забезпечення за страховими випадками у

разі ліквідації (реорганізації) підприємства, установи, організації, які настали до їх ліквідації (реорганізації). В такому випадку матеріальне забезпечення виплачується їх правонаступником, а в разі відсутності правонаступника - виконавчою дирекцією відділення Фонду за місцем здійснення обліку ліквідованого підприємства, установи, організації як страхувальника.

Рішення про призначення матеріального забезпечення приймається комісією (уповноваженим) із соціального страхування, що створюється (обирається) на підприємстві, в установі, організації, до складу якої входять представники адміністрації підприємства, установи, організації та застрахованих осіб (виборних органів первинної профспілкової організації (профспілкового представника) або інших органів, які представляють інтереси застрахованих осіб).

Разом з цим слід відмітити, що існують випадки, в яких у призначенні допомоги по тимчасовій непрацездатності може бути відмовлено.

Так, допомога по тимчасовій непрацездатності не надається:

- у разі одержання застрахованою особою травм або її захворювання при вчиненні нею злочину;
- у разі навмисного заподіяння шкоди своєму здоров'ю з метою ухилення від роботи чи інших обов'язків або симуляції хвороби;
- за час перебування під арештом і за час проведення судово-медичної експертизи;
- за час примусового лікування, призначеного за постановою суду;
- у разі тимчасової непрацездатності у зв'язку із захворюванням або травмою, що сталися внаслідок алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння або дій, пов'язаних з таким сп'янінням;
- за період перебування застрахованої особи у відпустці без збереження заробітної плати, творчій відпустці, додатковій відпустці у зв'язку з навчанням.

При цьому, застраховані особи, які в період отримання допомоги по тимчасовій непрацездатності порушують режим, встановлений для них лікарем, або не з'являються без поважних причин у призначений строк на медичний огляд, у тому числі на лікарсько-консультативну комісію чи медико-соціальну експертну комісію, втрачають право на цю допомогу з дня допущення порушення на строк, що встановлюється рішенням органу, який призначає допомогу по тимчасовій непрацездатності.

Щодо розміру допомоги по тимчасовій непрацездатності слід зазначити, що вона залежить від страхового стажу і виплачується в таких розмірах:

- 60 відсотків середньої заробітної плати (доходу) - застрахованим особам, які мають страховий стаж до п'яти років;
- 80 відсотків середньої заробітної плати (доходу) - застрахованим особам, які мають страховий стаж від п'яти до восьми років;

- 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу) - застрахованим особам, які мають страховий стаж понад вісім років;
- 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу) - застрахованим особам, віднесеним до 1 - 4 категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; одному з батьків або особі, що їх замінює та доглядає хвору дитину віком до 14 років, яка потерпіла від Чорнобильської катастрофи; ветеранам війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", особам, віднесеним до жертв нацистських переслідувань відповідно до Закону України "Про жертви нацистських переслідувань", донорам, які мають право на пільгу, передбачену статтею 10 Закону України "Про донорство крові та її компонентів".

У разі виникнення спірних питань в частині призначення та виплати допомоги по тимчасовій непрацездатності такі спори вирішуються органами Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в порядку, встановленому статутом Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, та в судовому порядку.

Контрольні питання

1. Назвіть основний нормативний документ, що регулює соціальне страхування тимчасової втрати працездатності.
2. Дайте характеристику поняттям «працездатність» та «непрацездатність».
3. Хто є застрахованою особою?
4. Хто виступає страховиком?
5. Що є страховим випадком непрацездатності?
6. Назвіть види тимчасової непрацездатності?
7. Хто має право видавати документи, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян?
8. Назвіть основний законодавчий акт, що регулює порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян?
9. Які Ви знаєте документи державного зразка, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян?
10. Яким є порядок визначення сум виплат по тимчасовій непрацездатності?
11. Порядок виплат в зв'язку з захворюванням, травмою.
12. Порядок виплат в зв'язку з вагітністю та пологами.
13. Як здійснюється виплата допомоги по народженню дитини?
14. Порядок виплат по догляду за хворою дитиною.
15. Порядок виплат по догляду за дорослим членом сім'ї.
16. Порядок виплат пов'язаних з санаторно-курортним лікуванням.
17. Порядок виплат пов'язаних з протезуванням.

18. Порядок виплат пов'язаних з карантинними заходами.
19. Порядок виплат пов'язаних з переведенням на іншу роботу.
20. Порядок призначення допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.
21. Порядок призначення допомоги на поховання застрахованих осіб.

Література

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» від 18 січня 2001р. №2240-111.
2. Інструкція про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян // Наказ Міністерства охорони здоров'я України.
3. Інструкція про порядок надходження, обліку та витрачання коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності // Постанова Правління Фонду № 66.
4. Григораш Г.В., Олійник В.Я., Субачов У.Т. Системи соціального страхування зарубіжних країн[Текст]. Навчальний посібник.-К: Центр учбової літератури, 2008.-144с.
5. Кириленко О.П. Соціальне страхування : підруч. / за ред. О. П. Кириленко та В. С.Толуб'яка. – Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. – 516 с.
6. Конопліна Ю.С. Соціальне страхування [Текст]: Навчальний посібник. - Суми:ВТД «Університетська книга», 2012.-224с.
7. Крпельницька С.О., Солоджук Т.В. Соціальне страхування: навч. посіб. /С.О.Крпельницька, Т.В.Солоджук.– [Вид. 2-е, доп. та пероб.] – Івано-Франківськ: ПП Бойчук, 2012. – 326 с.